

*Погорецький Микола Анатолійович,
завідувач кафедри правосуддя юридичного факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка, доктор юридичних наук,
професор, заслужений діяч науки і техніки України*

СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ОБВИНУВАННЯ

У вітчизняному та зарубіжному кримінальному процесуальному законодавстві впродовж століть вживаються терміни «кримінальне переслідування» та «кримінальне обвинувачення», «обвинувачення», «державне обвинувачення», що закономірно породжує дискусії серед науковців та практиків щодо змісту та співвідношення цих термінів. Неоднозначність у розумінні цих понять науковцями та різноманіття їх інтерпретацій ними у наукових джерелах призводить до неоднозначності їх використання у правових актах і, насамперед, відомчих наказах та інструкціях, а також труднощів у правозастосуванні.

При цьому зазначимо, що термін «кримінальне переслідування» у чинному КПК України не розтлумачується, а вживається лише стосовно міжнародного співробітництва під час кримінального провадження (ст.ст. 542, 557), на відміну від термінів «обвинувачення» (п. 13 ст. 3) та «державне обвинувачення» (п. 3 ст. 3).

У той же час термін «кримінальне переслідування», у тому числі й щодо повноважень прокурора у кримінальному процесі, широко вживається у законодавстві зарубіжних країн, наприклад, КПК Франції (ст. 36, 41, 44, 45 та ін.), КПК ФРН (ч. 5 § 100, ч. 2 § 111, п. 2, ч. 2 § 106 та ін.), КПК Республіки Білорусь (п. 48 ст. 6, ст. 33 та ін.), КПК РФ (п. 55 ст. 5 та ін.) [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**], КПК Республіки Казахстан (ст. п. 13 ч.1 ст. 7 та ін.), а також багатьох інших країнах.

У теорії кримінального процесу висловлюється думка, що кримінальне переслідування як кримінально-процесуальна функція, має бути визначене у вузькому значенні, а саме як напрямок діяльності, що спрямований на викриття конкретної особи у вчиненні кримінального правопорушення та притягнення її до кримінальної відповідальності або застосування інших заходів кримінально-правового впливу; кримінальне переслідування завжди є персоніфікованою діяльністю, що здійснюється щодо конкретної особи, яка має статус, наприклад, підозрюваного та обвинуваченого. Обвинувачення, як форма кримінального переслідування, починається з моменту затвердження або складання обвинувального акту прокурором. Крім обвинувачення, до форм реалізації кримінального переслідування відносять: підозру; здійснення щодо особи кримінального провадження із застосування примусових заходів медичного характеру; здійснення щодо неповнолітнього провадження із застосування примусових заходів виховного характеру (І. В. Гловюк та ін.).

Порівняльний аналіз змісту цього терміну у законодавстві зарубіжних країн дають підстави для узагальнюючого висновку, що цим терміном позначається діяльність сторони обвинувачення (сторони переслідування), яка спрямована на встановлення події кримінального правопорушення, викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, пред'явлення обвинувачення, підтримання його в суді, призначення покарання, застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Отже, виходячи зі змісту терміну «кримінальне переслідування» у законодавстві зарубіжних країн та з аналізу норм чинного КПК (ст.ст. 22, 25, ст. 36 та ін.), якими визначається повноваження сторони обвинувачення і, зокрема прокурора, можна зробити однозначний висновок, що цей термін є синонімом терміну «обвинувачення» як функції кримінального процесу.

Саме функція обвинувачення, на наш погляд, полягає у встановленні події кримінального правопорушення, викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (її встановлення, повідомлення їй про підозру), складанні обвинувального акта, пред'явлення обвинувачення, підтримання його в суді, застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Поняття «обвинувачення» (п. 13 ст. 3 КПК) та «державного обвинувачення» (п. 3 ст. ст. 3 КПК) є складовою функції обвинувачення, яку відповідно до своїх повноважень здійснює сторона обвинувачення, у тому числі й прокурор (ст. 36 КПК України). Реалізація функції обвинувачення здійснюється з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Тому, на наш погляд, позиції вчених, які обґрунтовують поліфункціональність прокурора у кримінальному процесі, не відповідає поняттю та сутності кримінальної процесуальної функції. Запропоновані ними функції прокурора у кримінальному процесі, у тому числі й на досудовому розслідуванні, є не що інше як повноваження прокурора щодо реалізації ним функції обвинувачення.

При реалізації функції обвинувачення, прокурор, як і слідчий чи керівник органу досудового розслідування, повинні керуватися засадами кримінального провадження (гл. 2 КПК України). Виходячи з цього, необґрунтованою, на нашу думку, є позиція правників, які, наприклад, вважають, що прокурор у кримінальному процесі наділений «правозахисною функцією» (В.М. Юрчишин та ін.), оскільки прокурор як посадова особа публічної влади, реалізуючи функцію обвинувачення, зобов'язаний, відповідно до ч. 2 ст. 9 КПК України, всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Потребує, на наш погляд, і приведення ст. 2 чинного Закону України «Про прокуратуру» у відповідність зі ст. 121 Конституції України, оскільки

визначені у ст. 2 цього Закону функції прокурора у кримінальному провадженні (п.п. 1, 3, 4 ч. 1) є не що інше як його повноваження щодо реалізації кримінально-процесуальної функції обвинувачення.

Прокурор у кримінальному процесі здійснює єдину функцію - функцію обвинувачення, яка полягає у встановленні події кримінального правопорушення, викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (її встановлення, повідомлення їй про підозру), складанні обвинувального акта, пред'явлення обвинувачення, підтримання його в суді, застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Терміном «функція обвинувачення» слід доповнити ч. 1 ст. 3 КПК України такого змісту «п. 27) функція обвинувачення - це діяльність сторони обвинувачення, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і полягає у встановленні події кримінального правопорушення, викриття особи, яка вчинила кримінальне правопорушення (її встановлення, повідомлення їй про підозру), складанні обвинувального акта, пред'явлення обвинувачення, підтримання його в суді, застосування заходів забезпечення кримінального провадження».